ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ МОВНИХ ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

УДК 378.091.5:811.111]:378.046(045)

DOI 10.33251/2522-1477-2020-8-197-202

БОНДАР Тамара Іванівна,доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту, Мукачівський державний університет
ORCID 0000-0001-9484-9336

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ДИСЦИПЛІНИ «АНГЛІЙСЬКА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ» ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті досліджено проблему розроблення змісту навчальної дисципліни «Іноземна мова (англійська) за професійним спрямуванням» для формування міжкультурної компетентності, поважного ставлення до представників інших культур, налагодження ефективної взаємодії в полікультурному середовищі; запропоновано авторське бачення щодо окреслення змісту дисципліни «Іноземна комунікація педагогів у полікультурному середовищі» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти в закладах вищої освіти педагогічного профілю.

Ключові слова: зміст освіти, міжкультурна взаємодія, іноземна комунікація, викладач, полікультурне середовище, англійська мова за професійним спрямуванням, другий (магістерський) рівень вищої освіти.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку освіти в контексті інтеграції України до європейської спільноти стає вкрай необхідним оволодіння іноземною компетентністю, що аргументоване вимогами до підготовки фахівців. Розширення міжнародних контактів і співпраці в усіх сферах діяльності актуалізує потребу в спеціалістах, які добре володіють іноземною мовою як засобом спілкування. Нові стандарти вищої освіти за кожною спеціальністю, що розробляє Міністерство освіти і науки України з огляду на пропозиції галузевих державних органів, до сфери управління яких належать заклади вищої освіти, і галузевих об'єднань організацій роботодавців, регламентують вимоги глобалізованого суспільства до підготовки наступного покоління фахівців. Особливістю документів є чітко окреслені вимоги до фахівця (компетентнісний підхід), що закладені в основу Болонського процесу та міжнародного проекту Європейської комісії «Гармонізація освітніх структур у Європі» («Tuning Educational Structures in Europe», TUNING).

У процесі створення освітньо-професійної програми підготовки фахівців заклад вищої освіти орієнтується на галузевий «Стандарт вищої освіти» (за наявності) та на методичні рекомендації щодо розроблення стандартів вищої освіти, що затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 01.06.2017 № 600, тому постає проблема модернізації сутності освітньо-професійних програм, осучаснення змісту дисциплін на основі компетентнісного підходу. Імператив формування в здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти поважного ставлення до різноманітності, мультикультурності, здатності працювати в міжнародному контексті вмотивовує доцільність аналізу навчального курсу «Іноземна мова за професійним спрямуванням», у змісті якої взято до уваги особливості діяльності в умовах полікультурного середовища. Іноземна мова

за своєю сутністю покликана забезпечити ефективний діалог культур, взаєморозуміння, навчити ефективно взаємодіяти з партнерами через виховання терпимості й поваги до культури комунікативних партнерів.

Отже, окреслені аспекти зумовлюють потребу в осучасненні змісту освіти дисципліни «Іноземна мова для професійного спілкування» для другого (магістерського) рівня вищої освіти. Модернізація змісту освіти потребує відмови від принципу концентризму, що прогнозує багаторазове звернення до вже вивченого матеріалу на попередніх рівнях освіти з поступовим його поглибленням і розширенням. У ході відбору фонетичного, лексичного та граматичного матеріалу навчального курсу необхідно зважати на особливості профілю навчання й на потреби міжкультурного середовища, у якому провадять професійну діяльність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальність проблеми викладання англійської мови за професійним спрямуванням для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти підтверджена численними науковими розвідками. На значущості опанування здобувачами ЗВО немовних спеціальностей іншомовної компетентності наголошують П. Бех, Н. Махия, Т. Пахомова, В. Редько. Актуальність формування іншомовної компетентності здобувачів вищої освіти медичного профілю обґрунтовано в працях О. Гордієнко, І. Кудрі, О. Мирошніченко, Р. Прибори, І. Скрипник, С. Сорокіної, Т. Шевченко, О. Шапошник. Сучасний стан навчання англійської мови здобувачів закладів вищої освіти технічного профілю студіюють А. Губіна, С. Король, З. Корнева, Т. Кошелева, А. Мартинюк, Г. Попова. Навчання майбутніх юристів професійно спрямованого англійського мовлення є предметом наукового зацікавлення О. Василенко, С. Кіржнер, Т. Ковальнової, М. Левішенко, Н. Шемякіної. Аналіз праць засвідчує, що формування змісту іншомовного професійно орієнтованого навчання в закладах вищої освіти педагогічного профілю не поставало у фокусі спеціальної розвідки.

Мета статті полягає в аналізі підходів до формування змісту навчального курсу «Іноземна (англійська) мова за професійним спрямуванням» та в окресленні авторського бачення щодо змістової структури навчального курсу «Іншомовна (англійська) комунікація педагогів у полікультурному середовищі» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз сучасного стану викладання англійської мови професійного спрямування в закладах вищої освіти засвідчує низку проблем системного характеру, які гальмують досягнення здобувачами окресленого рівня володіння іншомовною компетентністю. Науковець З. Корнева зауважує, що в закладах вищої освіти технічного профілю відчутна гостра потреба в удосконаленні професійної комунікативної компетентності. Авторка доводить, що необхідно переосмислити зміст навчання іноземної мови професійного спрямування, з огляду на необхідність включення до цього змісту соціокультурного та психологічного складників. Суттєвих змін також потребують види навчальної діяльності, що охоплюють питання повсякденного, реального спілкування фахівців англійською мовою [33, с. 10]. Проблему формування змісту аналізують А. Мартинюк, А. Губіна, які стверджують, що в деяких немовних ЗВО навчання іноземної мови обмежене лише вивченням загальної технічної мови, що безпосередньо не стосується конкретної майбутньої професійної діяльності [44, с. 96]. У Запорізькому державному медичному університеті проблему адекватності змісту освіти з англійської мови за професійним спрямуванням розв'язують за допомогою навчально-методичного супроводу комплексами видавництва «Cambridge University Press» – «Англійська в медицині» «English in Medicine» та «Використання професійної англійської» «Professional English in Use». Для самостійної роботи пропонують програму дистанційного вивчення англійської мови «SMRT», що розроблена Канадським коледжем англійської мови («Canadian College of English Language»), м. Ванкувер, Канада. Програма містить рівневі курси англійської мови для повсякденного спілкування («English as a second language course»), а також спеціальний курс «Англійська мова для медичної сфери» («Health Sciences») [2].

На нагальній необхідності створення підручників з англійської мови за професійним спрямуванням нового покоління та припинення практики використання на заняттях з англійської мови професійного спрямування підручників з англійської мови загального спрямування наголошено в дослідженні, що проведене Британською Радою в Україні [1].

Доцільність створення підручників з англійської мови за професійним спрямуванням помітили на кафедрі педагогіки дошкільної, початкової освіти та освітнього менеджменту Мукачівського державного університету, що готує здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти з трьох спеціальностей: 011 «Освітні, педагогічні науки» (спеціалізація «Управління закладами освіти»), 012 «Дошкільна освіта», 013 «Початкова освіта». Для якості освіти й на виконання вимог до підготовки конкурентоспроможного фахівця, який здатний успішно взаємодіяти в міжнародному контексті, до навчального плану всіх трьох спеціальностей введено дисципліну «Іншомовна комунікація педагогів у полікультурному середовищі». Цю дисципліну також включено до навчального плану спеціальності 025 «Музичне мистецтво. Виконавсько-педагогічна майстерність», оскільки здобувачам другого (магістерського) рівня вищої освіти цієї спеціальності присвоюють кваліфікацію викладача музичного інструмента / викладача вокалу / викладача хорових дисциплін.

Навчальна дисципліна «Іншомовна комунікація педагогів у полікультурному середовищі», що є, по суті, англійською мовою за професійним спрямуванням, – обов'язкова дисципліна для здобувачів вищої освіти ступеня магістр педагогічних спеціальностей Мукачівського державного університету. Дисципліна адресована особам, які вивчали іноземну мову протягом здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти. Навчальне навантаження з дисципліни для всіх спеціальностей становить 90 годин, що забезпечує опанування 3 кредитів ECTS, із них 6 годин становлять лекції, 26 годин – практичні заняття, 58 годин – самостійна робота.

У процесі розроблення чотирьох навчальних програм дисципліни «Іншомовна комунікація педагогів у полікультурному середовищі» узято до уваги вимоги до змісту навчання чинної програми з англійської мови для професійного спілкування: відповідність рівня володіння мовою дескрипторам міжнародного рівня володіння мовою; узгодженість із національними галузевими стандартами; наявність чітко сформульованих цілей і результатів навчання; ґрунтування на професійних та навчальних вміннях; охоплення професійного, академічного, ситуативного й прагматичного змісту; урахування попереднього досвіду здобувачів, їхніх вимог і навчальних потреб; організація за модульною системою [5].

Для окреслення змісту навчання залучено відомості про особливості англійської мови за професійним спрямуванням, її відмінності від загальної англійської мови або англійської мови для повсякденного спілкування («General English»), що окреслені зарубіжними дослідниками: відповідність змісту специфічним потребам здобувача; відбір лексики, граматики, жанру дискурсу спеціальних текстів, з огляду на професійний складник; вивчення англійської мови за професійним спрямуванням, що вимагає від здобувачів володіння базовими знаннями англійської мови [6].

Зміст навчання сформований на основі аналізу освітньо-професійних програм, опитування гарантів освітньо-професійних програм, здобувачів, фахівців, працедавців, викладачів-предметників і викладачів англійської мови для професійного спілкування; проведенні співбесід та вивченні посадових інструкцій, які окреслені межами спеціалізації.

Отже, навчальний курс «Іншомовна комунікація педагогів у полікультурному середовищі» містить два модулі. Перший модуль «Полікультурне середовище й полікультурна освіта» охоплює дві теми, спільні для всіх чотирьох спеціальностей (проводять у формі інтерактивних лекцій (6 год.)). Цей модуль налаштовує здобувачів на усвідомлення цінності спілкування, розуміння особливостей взаємодії в полікультурному середовищі. Нескладна, на перший погляд, тема «Усе про нас: спільності й відмінності» («All about us: our similarities and differences») створює комфортну для навчання атмосферу, сприяє налагодженню партнерських взаємин, формуванню груп за інтересами, мотивує до вивчення іноземної мови. Надзвичайно

актуальним нині вважаємо вивчення теми «Спілкування в академічному середовищі» («Academic Communication»). Здобувачі обговорюють власні очікування від закладу вищої освіти, обмінюються враженнями від навчання на другому (магістерському) рівні, ознайомлюються з очікуваннями викладачів. Успішне функціонування здобувача в іншомовному академічному середовищі потребує ознайомлення з базовими поняттями навчальної діяльності: розклад, складання розкладу, силабус, обов'язкові й вибіркові предмети. Тему підсумовує матеріал про ефективне використання часу «Time Management», що є ключовим аспектом у забезпеченні успіху в здобутті освіти.

Решта 26 годин, заплановані для практичних занять, потребує розроблення окремих змістових модулів для кожної спеціальності, оскільки неможливо дібрати навчальні посібники, підручники, відповідно до цієї кількості годин, ціни й вимог освітньо-професійної програми. Це означає необхідність добору й розроблення абсолютно різних іншомовних навчальних матеріалів професійного змісту для формування професійно орієнтованої іншомовної компетентності. Як справедливо зауважує З. Корнєва, реалізувати такий різноманітний і різноплановий добір складно в ракурсі витрат часу й зусиль. Однак іншого виходу немає, якщо метою курсу в закладі вищої освіти є підготовка здобувачів до практичного використання іноземної мови в майбутній професійній діяльності [3, с. 15].

Доцільно проілюструвати авторський підхід до розроблення другого змістового модуля для спеціальності 025 «Музичне мистецтво. Виконавсько-педагогічна майстерність». Тематика змістового модуля «Професія музиканта-виконавця («A Performing Musician Career») охоплює тематичні розділи («Units»), що сприяють розвитку загальних компетентностей. Тема «Переваги й виклики диверсифікованого освітнього середовища («Benefits and Challenges of Diversity in Academic Settings») спрямована на формування знань здобувачів про інклюзивне освітнє середовище, шляхи подолання стереотипів і запобігання булінгу (цькуванню), особливості диверсифікованого академічного середовища та способи реагування на виклики диверсифікації. Важливою є тема про шляхи підвищення самооцінки й упевненості. Тематика підрозділу про формування життєвих компетентностей («Soft Skills») акцентує увагу здобувачів на переліку життєвих компетентностей, окреслених у проєкті «Тюнінг». Здобувачі обговорюють важливість дослідницької компетентності, уміння працювати в команді, управлінської здатності й готовності до розв'язання проблем. Особливу зацікавленість становить матеріал про розвиток креативності й комунікативних навичок.

Для узгодженості змісту освіти з вимогами освітньо-професійної програми включено тему про фахові компетентності музиканта-виконавця («Professional competencies»). Здобувачі мають змогу ознайомитися з результатами навчання, а також обговорити значущість цілеспрямованості, уміння досягати поставленої мети. Формуванню педагогічних умінь музикантів-виконавців сприяє тема про важливість музичної освіти на сучасному етапі розвитку суспільства («Teaching Music or Why Music Education is important»). Студенти опановують особливості музики в глобалізованому й мобільному суспільстві, дискутують стосовно впливу музики на сучасну людину. Тема «Музика як засіб навчання» («Music as a Teaching Tool») є логічним продовженням попередньої проблеми й охоплює аспекти музичного виховання. Здобувачі обговорюють методи активізації творчих здібностей, навчання за видами музичної творчості (сольний спів, гра на музичних інструментах), колективні форми творчої діяльності (хоровий клас, оркестровий клас), музичну імпровізацію, музичні театри (музичний супровід казки). Унаслідок вивчення окреслених тем, формування іншомовної компетентності музикантів-виконавців, які отримують право на викладання в закладах освіти, фіналізоване складанням професійного портфоліо («My Professional Portfolio»). Здобувачі ознайомлюються зі структурою портфоліо, окреслюють професійний портрет викладача музичного інструменту / викладача вокалу / викладача хорових дисциплін, а також дискутують про власне бачення щодо особливостей педагогічної діяльності в закладах освіти, форм позакласної роботи. Значущим для формування педагогічних умінь є розуміння покликання, життєвого й педагогічного кредо. Оскільки

професійна кваліфікація не обмежена педагогічною діяльністю, то здобувачам пропонують також розроблення професійного портфоліо артиста оркестру/камерного ансамблю; артиста-вокаліста; артиста хору.

Висновки. Загальний огляд підходів до формування іншомовної компетентності здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти уможливив виокремлення низки чинників, що перешкоджають досягненню здобувачами належного рівня володіння іноземною мовою. Однією з основних перешкод є викладання англійської мови за професійним спрямуванням із використанням підручників англійської мови для повсякденного спілкування. З огляду на необхідність подолання суперечності між потребою формування конкурентоспроможних фахівців, які ефективно взаємодіють у міжнародному контексті, та відсутністю необхідного навчально-методичного супроводу навчання англійської мови за професійним спрямуванням, подано авторське бачення стосовно проблеми формування змісту дисципліни. Запропоновано зміст курсу «Іншомовна комунікація педагогів у полікультурному середовищі» для здобувачів другого «магістерського» рівня вищої освіти спеціальності 025 «Музичне мистецтво».

Перспективи подальших досліджень полягають у з'ясуванні шляхів організації самостійної, автономної роботи здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, що дасть змогу за мінімальної кількості контактних годин досягати цільового рівня володіння іноземною мовою професійного спрямування.

Список використаних джерел

1. Болайто Р., Вест Р. Інтернаціоналізація українських університетів у розрізі англійської мови: Проект «Англійська мова для університетів». Київ, Україна: Видавництво «Сталь», 2017.
2. Гордієнко О. В., Мирошніченко О. А. З досвіду впровадження різних форм роботи для вивчення англійської мови за професійним спрямуванням у медичних вишах. URL: https://www.researchgate.net/publication/336582872_Z_dosvidu_vprovadzenna_riznih_form_roboti_dla_vivcenna_anglijskoi_movi_za_profesijnim_spramuvannam_u_medicnih_visah (дата звернення: 17.03.2020).
3. Корнєва З. М. Сучасний стан навчання англійської мови технічного спрямування у закладах вищої освіти. *Іноземні мови*. 2019. № 2. С. 10–17.
4. Мартинюк А. П., Губіна А. М. Організація курсу іноземної мови за професійним спрямуванням у технічному вищому навчальному закладі. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету: зб. наук. праць*. Рівне, 2015. Вип. 11 (54). С. 94–97.
5. Бакаєва Г. Є., Борисенко О. А., Зуєнок І. І. Програма з англійської мови для професійного спілкування. Київ: Ленвіт, 2005. 119 с.
6. Dudley-Evans A. *Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach*, Cambridge University Press, 1998. 301 p.

References

1. Bolitho, R., West, P. (2017). Internationalization of Ukrainian Universities in English Language Development: Project "English Language for Universities". Kyiv, Ukraine: Vydavnytstvo "Stal", 154 p.
2. Gordienko, O., Myrishnychenko, O. From the experience of using different practices to teach English for specific purposes at medical schools. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/336582872_Z_dosvidu_vprovadzenna_riznih_form_roboti_dla_vivcenna_anglijskoi_movi_za_profesijnim_spramuvannam_u_medicnih_visah (last accessed: 17.03.2020).
3. Kornieva, Z. (2019). Current trends in teaching technical English at tertiary schools. *Inosemni movy (Foreign Languages)*, 2, 10-17.

4. Martyniuk, A.P. & Hubina, A.M. (2015). Organization of the course of English for specific purposes in the technical university. *Naukovi zapysky Rivnenskoho derzhavnoho humanitarnoho universytetu (Bulletin of Rivne State Humanitarian University)*, 11 (54), 94-97.

5. Bakaieva, G.Y., Borysenko, O.A., Zuienok, I.I. (2005). *A Program for English for Specific Purposes*. K.: Lenvit, 119 p.

6. Dudley-Evans, A. (1998). *Developments in English for Specific Purposes: A multi-disciplinary approach*, Cambridge University Press, 301 p.

BONDAR Tamara, Habilitated Doctor in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Chairperson, the Department of Pedagogy of Preschool, Primary Education and Educational Management, Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine.

THE ENGLISH FOR SPECIFIC PURPOSES COURSE CONTENT FOR THE SECOND (MASTER'S) LEVEL STUDENTS AT TEACHER TRAINING UNIVERSITIES

Abstract. *The article considers the problem of developing the content of the English for Specific Purposes course for master's students that are enrolled in non-language programs. The English textbooks used today do not match the requirements outlined in the core standards. They are lacking the material that can instill in student's mind the awareness of intercultural competence, respect for other cultures as well as teach students to communicate effectively in the multicultural environment.*

The goal of the study is to analyze the approaches used to consider the ways content of the English for Specific Purposes is developed and to outline the author's approach to structure the Foreign (English) Communication of Educators in a Multicultural Environment course for students of the second (master's) level at universities in Ukraine.

The Foreign (English) Communication of Educators in a Multicultural Environment course contain two modules. The first module titled "Multicultural Environment and Multicultural Education" contains two topics. Unit "All about us: similarities and differences" establishes a comfortable atmosphere for learning, promotes partnerships, helps students to get to know each other, motivates to learn a foreign language. "Academic Communication" Unit discusses students' and teachers' expectations, includes basic concepts related to the academics including but not limited to the schedule, syllabus, curriculum, compulsory, and elective subjects. Module Two includes material related to the professional activity that characterize master's students major.

As Z. Korneva rightly emphasizes, it is very difficult for university instructors to develop materials for each major as universities do not provide textbooks. The task of developing a textbook is very arduous and time consuming. However, no matter how complicated the task is, instructors have to overcome the challenge and train students to be effective communicators and be able to successfully interact in today's multicultural environment.

All things considered, the author outlines the approach that is likely to enable instructors to overcome the contradiction between the need to train competitive professionals who interact effectively in an international context and the lack of necessary educational and methodological support for teaching English in a professional field. The Foreign (English) Communication of Educators in a Multicultural Environment course content for students of the second (master's) level majoring in 025 Music Art is offered for discussion.

Key words: *course content, intercultural interaction, foreign language communication, educators, multicultural environment, English for Specific Purposes, second (master's) level of higher education.*

*Одержано редакцією: 24.09.2020 р.
Прийнято до публікації: 29.09.2020 р.*